

การลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน
โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างยั่งยืน
Promoting Equitable Access to Community Resources
Through Sustainable and Inclusive Community Participation

จิราพร พรหมงา

คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

Jirapon Promphonga

Faculty of Political Science, Roi Et Rajabhat University, Thailand

E-mail: pan111jirapon@gmail.com

วันที่รับบทความ: 16 กรกฎาคม 2568; วันที่แก้ไขบทความ 4 สิงหาคม 2568; วันที่ตอบรับบทความ: 6 สิงหาคม 2568

Received: July 16, 2025; Revised: August 4, 2025; Accepted: August 6, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรในชุมชน 2) ศึกษาการใช้ประโยชน์ วิธีการเข้าถึง และปัญหาการใช้ทรัพยากรในชุมชน และ 3) นำเสนอแนวทางการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงทรัพยากรในชุมชน กรณีศึกษา 4 ตำบลในอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ ตำบลเสลภูมิ ตำบลท่าม่วง ตำบลเกาะแก้ว และตำบลนาเลิง เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยใช้ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงปริมาณได้แก่ ประชาชนในพื้นที่จำนวน 389 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 20 คน ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงทรัพยากร โดยเลือกแบบเจาะจง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรในชุมชนอยู่ในระดับน้อยทุกด้าน ได้แก่ การค้นหาปัญหา การวางแผน การดำเนินการ การรับผลประโยชน์ร่วมกัน และการติดตามประเมินผล 2) การใช้ประโยชน์ทรัพยากรส่วนใหญ่คือการใช้น้ำจากลำน้ำชีเพื่อการเกษตร โดยใช้เครื่องมือของหน่วยงานรัฐในการผันน้ำเข้าสู่ไร่นา ปัญหาหลักคือทุนทรัพย์ในการทำเกษตร เช่น ค่าน้ำ ค่าปุ๋ย ค่าไถ 3) แนวทางการลดความเหลื่อมล้ำ ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการจัดการทรัพยากร การอบรมความรู้เกี่ยวกับสิทธิในการเข้าถึงการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น แผนที่ดิจิทัลและแอปพลิเคชันชุมชน การยึดหลักความยุติธรรมในการเข้าถึง และการบังคับใช้กฎหมายอย่างเสมอภาค

คำสำคัญ : การลดความเหลื่อมล้ำ; การใช้ประโยชน์ทรัพยากร; การเข้าถึงทรัพยากร; การมีส่วนร่วมของชุมชน

Abstract

This research aimed to: 1) examine the level of community participation in resource management, 2) study the utilization, access methods, and problems related to resource use in the community, and 3) propose guidelines for reducing inequality in access to community resources. The case study was conducted in four sub-districts of Selaphum District, Roi Et

Province: Selaphum, Tha Muang, Ko Kaew, and Na Loeng. A mixed-methods approach was employed, integrating both quantitative and qualitative research methods. The quantitative component involved a sample of 389 local residents, using a questionnaire as the primary research instrument. The qualitative component utilized in-depth interviews with 20 key informants who were directly involved in addressing inequalities in resource access, selected through purposive sampling. Statistical methods used for analyzing the quantitative data included percentage, mean, and standard deviation.

The research findings revealed that: 1) The overall level of community participation in resource management was low across all dimensions, including problem identification, planning, implementation, benefit sharing, and monitoring and evaluation. 2) Resource utilization was primarily centered around the use of water from the Chi River for agricultural purposes. Water was typically diverted into farmlands using equipment provided by local government agencies. A major issue identified was the lack of financial resources for farming, including the costs of water, fertilizers, plowing, and related expenses. 3) Guidelines for reducing inequality in resource access included: promoting inclusive participation at every stage of resource management; educating the public about their rights to access and utilize resources; encouraging the use of information technology, such as digital maps and community applications; ensuring fairness and non-discrimination in resource allocation; and enforcing laws equitably to protect the public interest and ensure widespread access.

Keywords: Reducing inequality; Resource utilization; Access to resources;
Community participation

บทนำ

“ความเหลื่อมล้ำ” (Inequality) ปรากฏการณ์ที่สะท้อนถึงปัญหาความไม่เท่าเทียมกันในสังคมไทย เป็นสาเหตุหรือต้นตอของปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตของคนไทย ไม่ว่าจะเป็นความเหลื่อมล้ำด้านแหล่งทุนในการทำมาหากินเพื่อสร้างสถานะทางเศรษฐกิจ ความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงการศึกษา ความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงการดูแลสุขภาพที่เหมาะสม ความเหลื่อมล้ำด้านสิทธิการเข้าถึงสวัสดิการและความเสมอภาคอื่นๆ ซึ่งการแก้ไขปัญหา มักจะถูกผลักให้เป็นภาระของรัฐบาลหรือหน่วยงานของรัฐ ซึ่งไม่ประสบความสำเร็จเสมอมา และนับวันสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำดังกล่าวกลับยิ่งทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ (รัชชนันท์ อิศรเดช และวสันต์ ลิ้มรัตนภักทรกุล. (2563 : 15)

การเข้าถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในบริบทสังคมไทยยังคงประสบปัญหาความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการเข้าถึงและการจัดสรรการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่เป็นธรรม (เจตสฤษฏ์ สังขพันธ์ และคณะ, 2552) ทำให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติได้ไม่เท่าเทียมกัน ทั้งที่ทรัพยากรร่วม ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติที่บุคคลในชุมชนทุกคนมีสิทธิในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติตามที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พ.ศ. 2560 ในมาตราที่ (43) ที่ระบุว่า “บุคคลและชุมชนย่อมมี

สิทธิจัดการบำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนตามวิถีการที่กฎหมายบัญญัติ” (ราชกิจจานุเบกษา, 2560) ประเด็นดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญในเรื่องของสิทธิและความเท่าเทียมกันในสังคม

เมื่อพิจารณาถึงศักยภาพด้านเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของจังหวัดร้อยเอ็ด ด้านเศรษฐกิจ : จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นจังหวัดที่ทำการเกษตรโดยเฉพาะการทำนาที่มีทั้งนาปีและนาปรัง และการปลูกพืชไร่ ได้แก่ มันสำปะหลัง อ้อยโรงงาน ถั่วลิสง ต้นกก งาดำ ยาสูบพันธุ์เตอร์กิส แดงโมเนื้อ และข้าวโพด ซึ่งมีมูลค่าการเกษตร ปศุสัตว์ ป่าไม้ 4,591 ล้านบาท และมีมูลค่า การประมง 61 ล้านบาทรายได้ของประชากร : โครงสร้างทางเศรษฐกิจของจังหวัดร้อยเอ็ดขึ้นอยู่กับภาคการเกษตรและการขายส่ง การขายปลีก การซ่อมแซมยานยนต์เป็นสำคัญตามลำดับ โดยมีผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัด (GPP) ปี 2556 จำนวน 71,088 ล้านบาท มีรายได้ประชากรตามผลิตภัณฑ์มวลรวม (GPP) ต่อคนปี 2556 จำนวน 65,868 บาท/คน ลำดับที่ 60 ผลผลิตทางการเกษตร : ประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือ การทำนาข้าว โดยมีพื้นที่ปลูกข้าวเป็นอันดับหนึ่งของกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ : นอกจากข้าวหอมมะลิซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญของจังหวัดแล้ว ยังมีพืชเศรษฐกิจสำคัญอื่นๆ ที่เกษตรกรนิยมปลูกเพื่อเพิ่มรายได้ ได้แก่ อ้อย มันสำปะหลัง ยางพารา ข้าวโพดหวาน ข้าวโพดฝักสด ถั่วลิสง ยาสูบพันธุ์เตอร์กิส แดงโม (แผนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระดับจังหวัดปี พ.ศ. 2559-2564. 2558 : 14-16) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพและพื้นที่ชุ่มน้ำ สถานการณ์พื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญ ได้แก่ (1) หนองปลาคุณหรือกุดปลาคุณ ตั้งอยู่ที่ตำบลขวาว อำเภอสว่างภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด (2) พื้นที่ชุ่มน้ำบึงเกลือ บ่อแก ตั้งอยู่ที่ตำบลบึงเกลือ อำเภอสว่างภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ด้านสิ่งแวดล้อม คุณภาพน้ำ (1) สถานการณ์แม่น้ำชีเป็นแม่น้ำสายสำคัญของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีน้ำไหลตลอดทั้งปีและในปีที่ฝนตกชุกน้ำ (2) ลำน้ำเสียว มีต้นกำเนิดจากที่ราบสูงสันปันน้ำระหว่างลุ่มน้ำมูลและลุ่มน้ำชีมีลำน้ำสาขา คือ ลำเตา และลำเสียวน้อย ไหลมาบรรจบกันเป็นลำเสียวใหญ่ที่อำเภอสว่างภูมิจังหวัดร้อยเอ็ด แล้วไหลมาบรรจบกับห้วยก้าวกวัก แล้วไหลลงแม่น้ำมูลที่ อำเภอราชโศก จังหวัดศรีสะเกษ (3) ห้วยเหือเป็นลำน้ำในจังหวัดร้อยเอ็ดไหลผ่านเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด (แผนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระดับจังหวัดปี พ.ศ. 2559-2564. 2558 : 29)

ประเทศไทย โดยเฉพาะในพื้นที่เกษตรกรรม เช่น อำเภอสว่างภูมิ พบว่า เกษตรกรที่มีรายได้น้อยเป็นกลุ่มหลักของผู้ยากไร้ และมีข้อจำกัดในการเข้าถึงทรัพยากรน้ำและที่ดินทำกิน เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้เครื่องมือชลประทานของรัฐ เช่น เครื่องสูบน้ำ เพื่อดำเนินการเพาะปลูก ซึ่งหมายความว่า การเข้าถึงทรัพยากรน้ำมักขึ้นอยู่กับการจัดสรรจากภาครัฐ โดยไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

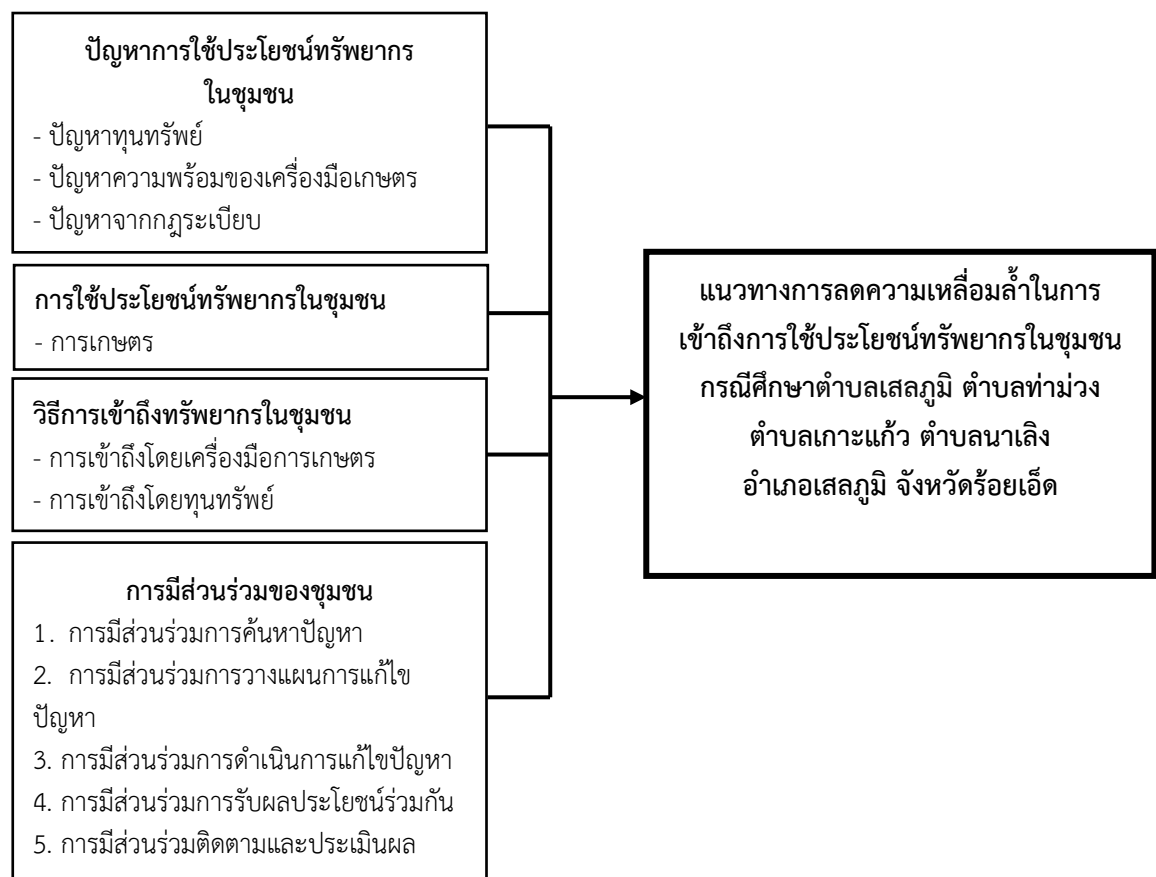
บริบทพื้นที่: อำเภอสว่างภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด อำเภอสว่างภูมิเป็นหนึ่งในอำเภอที่มีสัดส่วนของประชากรที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมสูง โดยเฉพาะ เกษตรกรรายย่อย ที่พึ่งพาการทำนาและการเกษตรเชิงยังชีพเป็นหลัก พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มน้ำชี จึงมีความอุดมสมบูรณ์ แต่ในขณะเดียวกันก็มีความเปราะบางต่อภาวะน้ำท่วมและภัยแล้ง ปัญหาหลัก: ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงทรัพยากร ข้อจำกัดในการเข้าถึงแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ระบบชลประทานในพื้นที่ยังไม่ครอบคลุมทุกหมู่บ้าน โดยเฉพาะพื้นที่ห่างไกลจากลำน้ำสายหลัก เช่น ลำน้ำชี เกษตรกรที่ไม่มีเครื่องสูบน้ำหรือระบบส่งน้ำต้องรอการจัดสรรน้ำจากภาครัฐ ซึ่งบางครั้งล่าช้าหรือไม่เพียงพอ เครื่องสูบน้ำของรัฐที่มีให้ใช้ร่วมกัน มักไม่สามารถตอบสนองความต้องการของทุกครัวเรือนได้ ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำภายในชุมชนเอง ซึ่งปัญหาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรใน

ชุมชน ทั้ง 4 ตำบล คือ ข้อจำกัดในการเข้าถึงแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ระบบชลประทานในพื้นที่ยังไม่ครอบคลุมทุกหมู่บ้านไม่สามารถตอบสนองความต้องการของทุกครัวเรือนได้ ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำภายในชุมชนเอง ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจเลือกพื้นที่ตำบลเสลภูมิ ตำบลท่าม่วง ตำบลเกาะแก้ว ตำบลนาเลียง อำเภอสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นพื้นที่ศึกษา ซึ่งชุมชนใช้ประโยชน์จากลำน้ำชีในด้านการเลี้ยงสัตว์ด้านการประมงเพื่อการเลี้ยงชีพ และด้านการเกษตร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรในชุมชน กรณีศึกษาตำบลเสลภูมิ ตำบลท่าม่วง ตำบลเกาะแก้ว ตำบลนาเลียง อำเภอสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด
2. เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน วิธีการเข้าถึงทรัพยากรในชุมชนและปัญหาการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน กรณีศึกษาตำบลเสลภูมิ ตำบลท่าม่วง ตำบลเกาะแก้ว ตำบลนาเลียง อำเภอสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน กรณีศึกษาตำบลเสลภูมิ ตำบลท่าม่วง ตำบลเกาะแก้ว ตำบลนาเลียง อำเภอสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ ประชากรที่อาศัยอยู่ทั้ง 4 ตำบล คือ ตำบลเสลภูมิ ตำบลท่าม่วง ตำบลเกาะแก้ว ตำบลนาเลียง อำเภอสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 14,826 คน

1.2 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะหน่วยงานภาครัฐ จำนวน 3 คน ตัวแทนสถานศึกษาในพื้นที่ จำนวน 2 คน ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ จำนวน 4 คน สมาชิกในชุมชน จำนวน 4 คน และตัวแทนกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน จำนวน 7 คน รวมทั้งสิ้น 20 คน

2. กลุ่มตัวอย่างและการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล

2.1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชากรที่อาศัยอยู่ 4 ตำบล ตำบลเสลภูมิ ตำบลท่าม่วง ตำบลเกาะแก้ว ตำบลนาเลียง อำเภอสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 389 คน ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้การคำนวณของทาโรยามาเน (Taro Yamane, 1973: 127; อ้างถึงใน ศุภิสรา ธารประเสริฐ, 2563: 8)

2.2 ด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญประชากรผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 20 คน เลือกแบบเจาะจงประกอบด้วย

2.2.1 ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะหน่วยงานภาครัฐ จำนวน 3 คน (ในฐานะหน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริม สนับสนุนการจัดการการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ)

2.2.2 ตัวแทนสถานศึกษาในพื้นที่ จำนวน 2 คน (มีงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรในชุมชน)

2.2.3 ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ จำนวน 4 คน (เป็นผู้มีประสบการณ์ในการจัดการทรัพยากรในชุมชน)

2.2.4 สมาชิกในชุมชน จำนวน 4 คน (เป็นผู้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชนมากกว่า 5 ปี)

2.2.5 ตัวแทนกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน จำนวน 7 คน (เป็นผู้มีสิทธิในการจัดการการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน)

3. เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นแบบสอบถาม ผู้วิจัยสร้างและพัฒนาขึ้นจากการศึกษาค้นคว้าทฤษฎีและแนวคิดต่างๆ ตลอดจนผลงานเอกสารวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วนำมาประมวลสร้างแบบสอบถามแบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรในชุมชน ครอบคลุมขั้นตอนการมีส่วนร่วมใน 5 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการค้นหาปัญหา ขั้นตอนการวางแผนการแก้ไขปัญหา ขั้นตอนการดำเนินการแก้ไขปัญหา ขั้นตอนการรับผลประโยชน์ร่วมกัน และขั้นตอนการติดตามและประเมินผล ข้อ

คำถามเป็นคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ตามแบบของลิเคิร์ต (Likert) การให้คะแนนในระดับการมีส่วนร่วมแบ่งเป็น 5 ระดับ (ลินจง อัมรักษา, 2559: 45 อ้างถึงในศุภิสรา ธารประเสริฐ, 2563 : 83)

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นแบบสัมภาษณ์ ซึ่งได้สร้างตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ข้างต้น โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างใช้สอบถามผู้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน

4. การหาคุณภาพเครื่องมือ

4.1 การหาค่าความเที่ยงตรง นำแบบสอบถามที่ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแล้ว นำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC (Index of congruency) (วิทยา แซ่เจีย, 2551 : 96 – 98) โดยคัดเลือกคำถามที่มีดัชนีสอดคล้อง ระหว่างข้อคำถามกับคำนิยามศัพท์เฉพาะ ตั้งแต่ .67 ขึ้นไป มาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การแปลค่าความหมายของคะแนนที่ได้

+1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัย

0 เมื่อไม่แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัย

-1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นวัดได้ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ซึ่งผลการประเมินค่า IOC มีค่าระหว่าง 0.67 – 1.00

4.2 การหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ

4.2.1 นำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้ปรับปรุงและพัฒนาขึ้น หลังจากดำเนินการสร้างขั้นตอนต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วเพื่อให้ทราบว่าแบบสอบถามดังกล่าวมีความเหมาะสมที่จะใช้สำหรับการวิจัยในครั้งนี้หรือไม่ ผู้วิจัยได้นำไปทดลองใช้กับประชากรการวิจัย จำนวน 30 คน

4.2.2 ทดสอบหาค่าอำนาจจำแนกแบบสอบถามรายข้อ โดยใช้วิธีสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างง่ายระหว่างรายข้อรายด้านกับคะแนนรวมทั้งฉบับ (Item-Total Correlation) ได้ค่าระหว่าง 0.28 ถึง 0.77 และหาความเชื่อมั่นโดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) (อ้างถึงใน นรศรี แสนมนตรี, 2553 : 68) ได้เท่ากับ 0.96

4.3 นำแบบสอบถามที่ผ่านการทดสอบใช้ และหาค่าความเชื่อมั่นแล้วนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างยั่งยืน โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยดังนี้

5.1 ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลจากมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด ถึงนายกเทศมนตรีตำบลท่าม่วง นายกเทศมนตรีตำบลเกาะแก้ว นายกเทศมนตรีตำบลเสลภูมิ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลนาเลิง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

5.2 ส่งแบบสอบถามไปให้ผู้ที่เกี่ยวข้องพร้อมชี้แจงรายละเอียดความมุ่งหมายของการออกแบบสอบถามนี้เพื่อทำความเข้าใจให้ตรงกันในการตอบแบบสอบถาม

5.3 กำหนดรหัสหมายเลขแบบสอบถามเพื่อตรวจสอบการเก็บแบบสอบถาม

5.4 ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองและการลงพื้นที่จริงเพื่อนำแบบสอบถามไปให้ผู้สูงอายุตามจำนวนกลุ่มตัวอย่าง รวมทั้งสิ้น 389 คน พร้อมทั้งชี้แจงรายละเอียดความมุ่งหมายของการออกแบบสอบถาม

5.5 ตรวจสอบความถูกต้องความสมบูรณ์ของแบบสอบถามเพื่อนำแบบสอบถามไปประมวลผลหากมีข้อบกพร่องไม่สมบูรณ์จะคัดออกและทำการเก็บเพิ่มเติมให้ครบตามจำนวนและวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้คืนมานำมาตรวจสอบความสมบูรณ์เพื่อดำเนินการจัดทำข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป

6.1 เมื่อได้แบบสอบถามคืนมาแล้วผู้วิจัยตรวจสอบและคัดเลือกแบบสอบถามฉบับที่สมบูรณ์เท่านั้นไปวิเคราะห์

6.2 นำแบบสอบถามที่สมบูรณ์โดยการลงรหัสให้คะแนนตามน้ำหนักคะแนนแต่ละข้อและบันทึกข้อมูลลงในคอมพิวเตอร์เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป

6.3 ทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้ ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นแบบสำรวจรายการ (Check list)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรในชุมชน เป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) แบ่งเป็น 5 ระดับโดยเรียงจากมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ของลิเคิร์ต

ตอนที่ 3 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน วิธีการเข้าถึงทรัพยากรในชุมชนและปัญหาการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน กรณีศึกษาตำบล เสลภูมิ ตำบลท่าม่วง ตำบลเกาะแก้ว ตำบลนาเลิง อำเภอสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก จะนำมาสรุปและนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบของการพรรณนาความ

ตอนที่ 4 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน กรณีศึกษาตำบลเสลภูมิ ตำบลท่าม่วง ตำบลเกาะแก้ว ตำบลนาเลิง อำเภอสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก จะนำมาวิเคราะห์ผลตามกรอบแนวคิดการวิจัย สรุปและนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบของการพรรณนาความ

7. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

7.1 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์คุณภาพของเครื่องมือ โดยใช้วิธีหาค่าความเชื่อมั่นจากค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach)

7.2 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

7.3 สถิติที่ใช้วิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรในชุมชน กรณีศึกษาตำบลเสลภูมิ ตำบลท่าม่วง ตำบลเกาะแก้ว ตำบลนาเลิง อำเภอสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

7.4 ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจะนำมาถอดความและจัดระเบียบหมวดหมู่ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย วิเคราะห์ผลตามกรอบแนวคิดการวิจัย สรุปและนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบของการพรรณนาความ

สรุปผล

1. ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรในชุมชน กรณีศึกษาตำบลเสลภูมิ ตำบลท่าม่วง ตำบลเกาะแก้ว ตำบลนาเลิง อำเภอสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรในชุมชน กรณีศึกษาตำบลเสลภูมิ ตำบลท่าม่วง ตำบลเกาะแก้ว ตำบลนาเลิง อำเภอสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมและรายด้าน

(n=389)

การมีส่วนร่วมของชุมชน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
1. ด้านการค้นหาปัญหา	1.96	1.10	น้อย
2. ด้านการวางแผนการแก้ไขปัญหา	1.80	1.11	น้อย
3. ด้านการดำเนินการแก้ไขปัญหา	1.80	1.11	น้อย
4. ด้านการรับผลประโยชน์ร่วมกัน	1.74	0.89	น้อย
5. ด้านการติดตามและประเมินผล	1.66	0.99	น้อย
รวม	1.79	1.04	น้อย

จากตารางที่ 1 พบว่า โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 1.79$) และรายด้านอยู่ในระดับน้อยทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ด้านการค้นหาปัญหา ($\bar{X} = 1.96$) รองลงมา ได้แก่ ด้านการวางแผนการแก้ไขปัญหา และด้านการดำเนินการแก้ไขปัญหา ($\bar{X} = 1.80$) ด้านการรับผลประโยชน์ร่วมกัน ($\bar{X} = 1.74$) และด้านการติดตามและประเมินผล ($\bar{X} = 1.66$)

2. การใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน วิธีการเข้าถึงทรัพยากรในชุมชน และปัญหา การใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน กรณีศึกษาตำบลเสลภูมิ ตำบลท่าม่วง ตำบลเกาะแก้ว ตำบลนาเลิง อำเภอสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 การใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน เกษตรกรในตำบลเสลภูมิ ตำบลท่าม่วง ตำบลเกาะแก้ว ตำบลนาเลิง อำเภอสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์จากลำน้ำชี มีอาชีพเกษตรกร ทำการเกษตร เช่น ทำนา ทำไร่ ปลูกผัก และอื่นๆ ซึ่งเกษตรกรจะใช้น้ำจากลำน้ำชีที่ไหลผ่าน เพื่อทำการเกษตร การอุปโภค บริโภค การใช้น้ำเพื่อการเกษตร มีการใช้น้ำ มากกว่าร้อยละ 75 ของปริมาณการใช้น้ำทั้งหมด ซึ่งมีการเพาะปลูกในฤดูแล้ง จึงมีการใช้น้ำปริมาณมาก ในแต่ละปี เกษตรกรจะต้องใช้น้ำในการเพาะปลูก จะใช้น้ำในการทำไร่ ทำนาปรัง ช่วงทำนาปรังเป็นช่วงหน้าแล้งจะต้องขอใช้น้ำจากหน่วยงานในพื้นที่ ซึ่งจะต้องมีการจ่ายค่าน้ำเป็นรายชั่วโมง ชั่วโมงละ 100 บาท โดยในพื้นที่ระแวกเดียวกันจะต้องรวมตัวกัน 4-6 คน ถึงจะสามารถขอน้ำลงสู่คลองส่งน้ำให้กับเกษตรกรผู้ขอใช้น้ำได้

2.2 วิธีการเข้าถึงโดยเครื่องมือการเกษตร การเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรการเกษตรของชุมชน เป็นลักษณะการเข้าถึงโดยใช้เครื่องมือผันน้ำเข้าสู่ไร่นา โดยส่วนใหญ่จะเป็นเครื่องมือของหน่วยงานราชการในพื้นที่ที่มีเครื่องผันน้ำ และมีระบบเปิดปิดประตูน้ำ โดยที่เกษตรกรไม่ต้องใช้เครื่องจักรของตนเอง แต่จะมีบางพื้นที่ที่จะต้องนำเครื่องจักรของตนเองผันน้ำเข้าสู่ไร่นา

2.3 ปัญหาการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน มาจาก

2.3.1 ปัญหาทุนทรัพย์ การทำการเกษตร จะต้องมีการจ่ายค่าน้ำ ค่าปุ๋ย ค่าหวานข้าว ค่าหวานปุ๋ย ค่าไถ ค่าอื่นๆ ในแต่ละปี ตกปีละ 20,000-40,000 บาท ซึ่งเป็นปัญหาและอุปสรรคสำหรับเกษตรกรที่มีทุนสำรองน้อย ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงการใช้ประโยชน์จากน้ำได้

2.3.2 ปัญหาความพร้อมของเครื่องมือเกษตร เกษตรกรบางรายไม่มีเครื่องมือการเกษตร เช่น รถไถคูโบต้า รถเกี่ยวข้าว เครื่องพ่นยา เครื่องหวานปุ๋ย มีราคาสูงมากเมื่อเทียบกับรายได้ของเกษตรกรรายย่อย จึงต้องอาศัยนายทุนที่มีความพร้อม ทำให้เกษตรกรมีต้นทุนสูงในการทำไร่ ทำนา

2.3.3 ปัญหาจากกฎระเบียบ จากการหน่วยงานราชการในพื้นที่ ได้ออกระเบียบกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมการใช้น้ำในลำน้ำชี ที่มีการผันน้ำลงสู่คลองส่งน้ำให้กับเกษตรกร อัตราค่าผันน้ำเข้าสู่ไร่นา ข้าวโม่ละ 100 บาท และจะต้องมีเกษตรกรในระแวกเดียวกันรวมตัวกัน 4 คน ขึ้นไปเพื่อขอน้ำ

3. แนวทางการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน กรณีศึกษา ตำบลเสลภูมิ ตำบลท่าม่วง ตำบลเกาะแก้ว ตำบลนาเลิง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับแนวทางการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน รวมทั้งสิ้น 20 คน ได้เสนอแนวทางในการลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชนในด้านต่างๆ สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

3.1 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากร การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากร คือ เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนในชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผน การดำเนินงาน การตัดสินใจ การติดตามประเมินผล และการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรน้ำ หรือป่าไม้ มีการจัดเวทีประชาคม เพื่อฟังเสียงคนทุกกลุ่ม รวมถึงกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้หญิง เด็ก ผู้สูงอายุ คนพิการ ทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการใช้ทรัพยากรโดยเท่าเทียมกัน ไม่มีการแบ่งแยก

3.2 ส่งเสริมการเรียนรู้และการเข้าถึงข้อมูล ส่งเสริมการเรียนรู้และการเข้าถึงข้อมูล คือ ควรมีการจัดอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับสิทธิของตนในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากร การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น แผนที่ดิจิทัล หรือแอปพลิเคชันชุมชน และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ควรเปิดเผยข้อมูล เช่น งบประมาณ การจัดสรรที่ดิน การจัดสรรน้ำ หรือรายชื่อผู้ได้รับสิทธิ มีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ และการเข้าถึงข้อมูลที่เท่าเทียมกันทั้งในการการเรียนรู้และการเข้าถึงข้อมูลต่างๆ ของชุมชนผ่านช่องทางการสื่อสาร เช่น ไลน์กลุ่มของหมู่บ้าน หอกระจายข่าว

3.3 การกระจายทรัพยากรอย่างเป็นธรรม การกระจายทรัพยากรอย่างเป็นธรรม คือ การกระจายทรัพยากรควรเป็นไปตามหลักการที่ยุติธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ ทุกคนในชุมชนควรมีสิทธิเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็น เช่น น้ำดื่ม ที่ดินทำกิน หรือไฟฟ้า โดยสำรวจและจำแนกกลุ่มผู้มีสิทธิเข้าถึงทรัพยากร จัดทำระบบการจัดสรรทรัพยากรที่เป็นธรรมและโปร่งใส ใช้กติกาชุมชนในการบริหารทรัพยากรร่วม สนับสนุนการเข้าถึง

ทรัพยากรของกลุ่มเปราะบาง เช่น คนจน คนพิการ ผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงอายุ หรือเกษตรกรที่ถูกกลืนหรือขาดโอกาส เพื่อสร้างโอกาสให้ทุกคนในชุมชนได้เข้าถึงแหล่งทรัพยากร

3.4 การบังคับใช้กฎหมายและนโยบายอย่างเป็นธรรม การบังคับใช้กฎหมายและนโยบายอย่างเป็นธรรม คือ การบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรอย่างเสมอภาค ไม่เลือกปฏิบัติ มีกฎหมายที่คุ้มครองประโยชน์ และการใช้ประโยชน์อย่างทั่วถึง กำหนดนโยบายได้เองเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ ส่งเสริมให้เกิดนโยบายสาธารณะที่ลดความเหลื่อมล้ำ เช่น ภาษีที่ดินแบบก้าวหน้า

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยมาอภิปรายผลเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรในชุมชน กรณีศึกษาตำบลเสลภูมิ ตำบลท่าม่วง ตำบลเกาะแก้ว ตำบลนาเลิง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด อภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1.1 ด้านการค้นหาปัญหา พบว่า มีส่วนร่วมในการระบุนหาเหตุ ค้นหาสาเหตุของปัญหาทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมในชุมชน รวมทั้งมีการให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมในชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของศิริพร รักษ์เจริญ (2559) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดบริการสาธารณะ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองโคกนาค อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดจากการร่วมรับรู้ปัญหาและได้รับผลกระทบจากความเสื่อมโทรมของพื้นที่ป่าชายเลน และสอดคล้องกับงานวิจัยของเสถียร ฉันทะ(2561 : 27-28) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการลุ่มน้ำคำ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย พบว่า การมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาและหาสาเหตุของปัญหา การเข้าประชุมหมู่บ้านแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา

1.2 ด้านการวางแผนการแก้ไขปัญหา พบว่า มีส่วนร่วมในการกำหนดการวางแผน ปรับปรุงแผน และแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมในชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของศิริพร รักษ์เจริญ (2559) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดบริการสาธารณะ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองโคกนาค อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมในการวางแผน โดยใช้ทักษะความชำนาญเข้ามานำเสนอ เพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหา และสอดคล้องกับงานวิจัยของอัญมณี ทาพิทย (2563) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขตพื้นที่อำเภอวังสมบูรณ์ จังหวัดสระแก้ว พบว่า ประชาชนได้มีส่วนร่วมเพื่อนำเสนอเรื่องต่างๆ ที่มีความจำเป็น มีการตัดสินใจวางแผนขั้นตอนการดำเนินงานของกิจกรรมมีส่วนร่วมในการกำหนดการใช้ทรัพยากรแหล่งของทรัพยากรที่ใช้ในกิจกรรมร่วมคิดและช่วยเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหา

1.3 ด้านการดำเนินการแก้ไขปัญหา พบว่า มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการจัดการทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมชุมชน และมีส่วนร่วมในการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้เป็นไปตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ สอดคล้องกับงานวิจัยของอัญมณี ทาพิทย (2563) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขต

พื้นที่อำเภอวังสมบูรณ์ จังหวัดสระแก้ว พบว่า มีส่วนในการพิจารณาถึงผลที่จะเกิดขึ้นของกิจกรรมต่างๆ และมีส่วนร่วมในการกำหนดการใช้ทรัพยากรแหล่งของทรัพยากรที่ใช้ในกิจกรรมร่วมคิดและช่วยเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหา และสอดคล้องกับงานวิจัยของเสถียร ฉันทะ (2561 : 27-28) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการลุ่มน้ำค่า อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย พบว่า การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา และมีการประสานงานกับผู้นำชุมชนในการหาสาเหตุของปัญหาและร่วมหาแนวทางการแก้ไขปัญหา

1.4 ด้านการรับผลประโยชน์ร่วมกัน พบว่า ได้รับผลประโยชน์ในการเป็นแหล่งอาหารจากการจัดสรรทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน และได้รับผลประโยชน์ในการประกอบอาชีพประมงจากการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับงานวิจัยของศิริพร รักษ์เจริญ (2559) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดบริการสาธารณะ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองโคนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ได้รับโดยตรงเป็นเรื่องราวได้และการประกอบอาชีพที่เพิ่มขึ้น

1.5 ด้านการติดตามและประเมินผล พบว่า มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลกิจกรรมที่ได้ดำเนินการไปแล้ว และมีส่วนร่วมในการติดตามการจัดสรรทรัพยากรในชุมชนอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของศิริพร รักษ์เจริญ (2559) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดบริการสาธารณะ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองโคนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมด้านติดตามผล มีทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

2. การใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน วิธีการเข้าถึงทรัพยากรในชุมชนและปัญหาการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน กรณีศึกษาตำบลเสลภูมิตำบลท่าม่วง ตำบลเกาะแก้ว ตำบลนาเลิง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

2.1 การใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์จากลำน้ำชี มีอาชีพเกษตรกรทำการเกษตร เช่น ทำนา ทำไร่ ปลูกผัก และอื่นๆ ซึ่งเกษตรกรจะใช้น้ำจากลำน้ำชีที่ไหลผ่าน เพื่อทำการเกษตร การอุปโภค บริโภค สอดคล้องกับงานวิจัยของภาคภูมิ พันธุ์รัตน์ (2558) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตรในเขตลุ่มน้ำชี พบว่า ภาครัฐมีการจัดลำดับความสำคัญในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตร การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำสนองตอบต่อความต้องการการใช้น้ำของเกษตรกร เพื่อทำการเกษตร และอุปโภค บริโภค

2.2 วิธีการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ การเข้าถึงโดยเครื่องมือการเกษตร เป็นลักษณะการเข้าถึงโดยใช้เครื่องมือผันน้ำเข้าสู่ไร่นา ส่วนใหญ่จะเป็นเครื่องมือของหน่วยงานราชการในพื้นที่ โดยที่เกษตรกรไม่ต้องใช้เครื่องจักรของตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของอรุณญา ภูโคกค้อย และวิชณ สุमितสุวรรณ (2562) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบ้านไต้ อำเภอพระยืน จังหวัดขอนแก่น พบว่า การแจกจ่ายน้ำเพื่อการเกษตรลงสู่ไร่นาเทศบาลตำบลบ้านไต้ จะนำเครื่องสูบน้ำของเทศบาลช่วยในการสูบน้ำจากแก่งกุดโดกเดิมลงในลำห้วยที่เป็นที่ตั้งสถานีสูบน้ำด้วย พลังไฟฟ้าเพื่อส่งน้ำให้พื้นที่เกษตร ตามคำร้องขอ โดยให้ผู้ร้องเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายเชื้อเพลิง การเข้าถึงโดยทุนทรัพย์ยังขาดทุนทรัพย์ในการเพาะปลูก เช่น ค่าปุ๋ย ค่าแรง ค่าอุปกรณ์ ค่าแรงงานคนในการไถหว่าน ใส่ปุ๋ย รวมถึงการเก็บเกี่ยว

2.3 ปัญหาการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน ปัญหาทุนทรัพย์ การทำการเกษตร จะต้องมีการจ่าย ค่าน้ำ ค่าปุ๋ย ค่าหัวนข้าว ค่าหัวนปุย ค่าไถ ค่าอื่นๆ ซึ่งเป็นปัญหาและอุปสรรคสำหรับเกษตรกรที่มีทุนสำรอง น้อย ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงการใช้ประโยชน์จากน้ำที่ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ อธิญา ภูโคคค้อย และ วิษณุ สมิตสุวรรณ (2562) ได้ทำการศึกษารื่อง การบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบ้านไต้ อำเภอยะยี่ จังหวัดขอนแก่น พบว่า ปัญหาการค่าใช้จ่ายใน การซื้อน้ำเพื่อบริโภคและปัญหาน้ำทำการเกษตร ปัญหาความพร้อมของเครื่องมือเกษตร เกษตรกรบางรายไม่ มีเครื่องมือการเกษตร เพราะมีราคาสูงมากเมื่อเทียบกับรายได้ของเกษตรกรรายย่อย สอดคล้องกับงานวิจัย ของ สวรรยา ธรรมอภิพล และคณะ (2563 : 71-73) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาเพื่อลดความ เหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ ทรัพยากรในชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาตำบลบางตะบูนออก อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี พบว่า ปัญหาด้านเครื่องมือ แตกต่างกันไป ตามศักยภาพความพร้อมของอุปกรณ์เครื่องมือ ปัญหาจากกฎระเบียบหน่วยงานราชการในพื้นที่ ได้ออก ระเบียบกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมการใช้น้ำในลำน้ำชี มีการผันน้ำลงสู่คลองส่งน้ำให้กับเกษตรกร อัตราค่าผัน น้ำเข้าสู่ไร่นา ชั่วโมงละ 100 บาท

3. แนวทางการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน กรณีศึกษา ตำบลเสลภูมิตำบลท่าม่วง ตำบลเกาะแก้ว ตำบลนาเลิง อำเภอสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ดังต่อไปนี้

3.1 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากร เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนในชุมชนมีส่วนร่วม ในการวางแผน การดำเนินงาน การตัดสินใจ การติดตามประเมินผล และการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการจัดการ ทรัพยากรในชุมชนไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรน้ำ หรือป่าไม้ มีการจัดเวทีประชาคม เพื่อฟังเสียงคนทุกกลุ่ม รวมถึง กลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้หญิง เด็ก ผู้สูงอายุ คนพิการ ทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการใช้ทรัพยากรโดยเท่าเทียมกัน ไม่มีการแบ่งแยก สอดคล้องกับงานวิจัยของอัญญิ ทาหิตย์ (2563) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขตพื้นที่อำเภอสว่างสมบูรณ์ จังหวัดสระแก้ว พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ชุมชนมีการตัดสินใจวางแผนขั้นตอนการดำเนินงานของกิจกรรม ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมด้านทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล มีส่วนร่วมในการติดตามผลการ ปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง

3.2 ส่งเสริมการเรียนรู้และการเข้าถึงข้อมูล ควรมีการจัดอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับสิทธิ ของตนในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากร การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น แผนที่ดิจิทัล หรือแอป พลิกชันชุมชน และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง มีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้และการเข้าถึงข้อมูลที่เท่าเทียม กัน ทั้งในการการเรียนรู้ และการเข้าถึงข้อมูลต่างๆ ของชุมชน ผ่านช่องทางการสื่อสาร เช่น ไลน์กลุ่มของ หมู่บ้าน หอกระจายข่าว สอดคล้องกับงานวิจัยของสวรรยา ธรรมอภิพล และคณะ (2563 : 71-73) ได้ ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ ทรัพยากรในชุมชนโดย กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาตำบลบางตะบูนออก อำเภอบ้านแหลม จังหวัด เพชรบุรี พบว่า ชุมชนมีการเข้าถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร และควรมีการนำเทคโนโลยี การนำเอา เครื่องมือ หรือเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาช่วย เช่น การใช้ GPS เพื่อหาพิกัดที่ตั้งของทรัพยากร และการเตือนภัย ผ่านแอปพลิเคชันในโทรศัพท์มือถือ

3.3 การกระจายทรัพยากรอย่างเป็นธรรม ควรเป็นไปตามหลักการที่ยุติธรรม ไม่เลือกปฏิบัติทุกคน ในชุมชนควรมีสหิทธิเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็น เช่น น้ำดื่ม ที่ดินทำกิน หรือไฟฟ้า โดยสำรวจและจำแนกกลุ่มผู้มี สหิทธิเข้าถึงทรัพยากร จัดทำระบบการจัดสรรทรัพยากรที่เป็นธรรมและโปร่งใส ใช้กติกาชุมชนในการบริหาร ทรัพยากรร่วม สนับสนุนการเข้าถึงทรัพยากรของกลุ่มเปราะบาง เช่น คนจน คนพิการ ผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงอายุ หรือเกษตรกรที่ถูกกล่ล่ล่ล่หรือขาดโอกาส เพื่อสร้างโอกาสให้ทุกคนในชุมชนได้เข้าถึงแหล่งทรัพยากร สอดคล้องกับงานวิจัยของวิชนี วนิชกรกิจ (2557) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการเข้าถึง และการแบ่งปันผลประโยชน์ในทรัพยากรชีวภาพของประเทศไทย พบว่า ควรมีระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการ เข้าถึงและการแบ่งปันผลประโยชน์ทรัพยากรอย่างเป็นระบบ มาตรฐานอย่างเดียวกัน

3.4 การบังคับใช้กฎหมายและนโยบายอย่างเป็นธรรม การบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการ จัดการทรัพยากรอย่างเสมอภาค ไม่เลือกปฏิบัติ มีกฎหมายที่คุ้มครองประโยชน์ และการใช้ประโยชน์อย่าง ทั่วถึง กำหนดนโยบายได้เองเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ ส่งเสริมให้เกิดนโยบาย สาธารณะที่ลดความเหลื่อมล้ำ เช่น ภาษีที่ดินแบบก้าวหน้า สอดคล้องกับงานวิจัยของวิชนี วนิชกรกิจ (2557) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการเข้าถึงและการแบ่งปันผลประโยชน์ในทรัพยากรชีวภาพของ ประเทศไทย ผลพบว่า มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงและการแบ่งปัน ผลประโยชน์ในทรัพยากรชีวภาพอย่างเป็นระบบ โดยกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขการเข้าถึงและ ได้รับแบ่งปันผลประโยชน์ตอบแทนจากทรัพยากรชีวภาพที่เป็นกฎหมายกลางและบังคับใช้ได้กับทุกหน่วยงาน เพื่อให้หน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแล วิธีการ และขั้นตอนปฏิบัติ ในการเข้าถึงและการแบ่งปัน ผลประโยชน์ในทรัพยากรชีวภาพให้เป็นระบบมาตรฐานอย่างเดียวกัน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ควรส่งเสริมให้ประชาชนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้มีรายได้น้อย สตรี ชนกลุ่ม น้อย หรือคนพิการ

1.2 ควรมีการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรที่ชัดเจน มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้และ เปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและลดช่องว่างของความเหลื่อมล้ำ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยถึงอุปสรรคและแนวทางส่งเสริมการเข้าถึงของกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้สูงอายุ เด็ก สตรี คนพิการ หรือชนกลุ่มน้อย

2.2 ควรมีการวิจัยเปรียบเทียบระหว่างชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรอย่างเป็น ธรรมกับชุมชนที่ยังมีความเหลื่อมล้ำ

2.3 ควรมีการวิจัยรูปแบบความร่วมมือระหว่างรัฐ ภาคประชาสังคม และเอกชนที่ช่วยลดช่องว่าง การเข้าถึงทรัพยากร

เอกสารอ้างอิง

- เจตน์สถุณี สักขพันธ์, เกตถวา บุญปรากฏ, ชุตินา หวังเบญหมัด, รัชตา ธรรมเจริญ, สุภาวดี ธรรมรัตน์, และนันทรัฐ สุริโย. (2552). สิทธิการเข้าถึงทรัพยากรประมงของชุมชนประมงรอบทะเลสาบสงขลา. สืบค้นเมื่อ 2 ตุลาคม 2567 จาก <http://slbkb.psu.ac.th/xmlui/handle/2558/2660>.
- รัชชนันท์ อิศรเดช, และวสันต์ ลิ้มรัตน์ภักกุล. (2563). ชุมชนกับการจัดการปัญหาความเหลื่อมล้ำเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาชาวตำบลหนองสาหร่าย. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 5(11), 375–388.
- ภาคภูมิ พันธุ์รัตน์. (2558). ประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตรในเขตลุ่มน้ำชี. วารสารบัณฑิตศึกษา : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 8(2), 183-194.
- วสันต์ ลิ้มรัตน์ภักกุล, และรัชชนันท์ อิศรเดช. (2563). ชุมชนท้องถิ่นกับการจัดการปัญหาความเหลื่อมล้ำเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ : สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า.
- สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดร้อยเอ็ด. (2558). แผนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระดับจังหวัด ปี พ.ศ. 2559–2564. ร้อยเอ็ด: สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดร้อยเอ็ด.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564). ราชกิจจานุเบกษา, 133(115 ก), 30 ธันวาคม 2559.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561–2580). ราชกิจจานุเบกษา, 135(82 ก), 13 ตุลาคม 2561.
- ประเทศไทย. (2560). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. ราชกิจจานุเบกษา, 134(40 ก), 6 เมษายน 2560.
- วิศนี วนิชวิทยากรกิจ. (2557) ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการเข้าถึงและการแบ่งปันผลประโยชน์ใน ทรัพยากรชีวภาพของประเทศไทย . กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. DOI: https://doi.nrct.go.th/ListDoi/listDetail?Resolve_Doi=10.14458/DPU.the.2014.17.
- ศุภิสรา ธารประเสริฐ. (2563). ประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม.วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- ศิริพร รักษ์เจริญ. (2559). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดบริการสาธารณะด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองโคน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม. วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, Silpakorn University สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และศิลปะ, 9(1), 1172-1187.
- สวรรณยา ธรรมอภิพล, นรินทร์ สังข์รักษา, เกรียงศักดิ์ ธรรมอภิพล, และกนกพร คุ่มภัย. (2563). แนวทางการพัฒนาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาดำบลบางตะบูนออก อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี. รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ : สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า.
- เสถียร ฉันทะ. (2561). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการลุ่มน้ำคำ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย. วารสารวิชาการเครือข่ายบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ, 8(15), 17-34.

อัญมณี ทาทิตย์. (2563). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขตพื้นที่อำเภอวังสมบูรณ์ จังหวัดสระแก้ว. การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

อรัญญา ภูโคกค้อย, และวิชณ สุमितสุวรรณค์. (2562). การบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบ้านไต้ อำเภอยะยี่ จังหวัดขอนแก่น. วารสารมหาจุฬานาคธรรมศาสตร์, 6 (10), 5067-5078.

Yamane, T. (1973). *Statistic: An introductory analysis (3rd ed.)*. New York: Harper and Row.